

ÉPÍTÉSZETI SZEMLE

SZERKESZTI: BOBULA JÁNOS.

ELŐFIZETÉS:

Egész évre 8 frt. — Félévre 4 frt. — Negyedévre 2 frt.
SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST, VII., SZÖVETSÉG-U. 45.
hová a kéziratok és az előfizetések küldendők.
Kéziratokat vissza nem küldünk.

—••••• Megjelen havonta 2-szer. —•••••

* Hirdetések felvételnek SZIGETHI EMIL kiadóhivatalában: *
VII., ÓVODA-UTCA 27.

A KIRÁLYNÉ SZOBRA.

√x. A hálából fakadó lelkesedés csakhamar, egynehány nap — hogy ne mondjuk egynehány óra — alatt százezreket hozott össze azon célból, hogy szeretett királynéjának maradandó emléket emelhessen.

Ezzel egyidejűleg megkezdődtek a tervezetések és a különféle javaslatok. Egy ilyen javaslattal lépett elő SIKEDANZ építész is.

Első pillanatra, mikor nevét olvastuk, megijedtünk, hogy megint megbízatást akar elérni egy valami cirkusz-alakú csoportozatra, mint a minőt az Andrássy-út végén csinál. Szerencsére azonban nem ez volt, hanem SIKEDANZ elmondhatja barátja által magáról, hogy nevét Magyarországon a művészi körökben jól ismerik, és «ha a terv, mely agyában megszületett, valósággá válik, tisztelni és becsülni fogja őtet minden magyar ember».

Ezen bevezetés után, mely arra tanít minket, hogy a szerénység nagyon szép erény ott, a hol feltalálható, áttér SIKEDANZ a tulajdonképeni tervére és barátja által elmondhatja, hogy ő ERZSÉBET királyné számára nem akar szobrot állítani, legkevésbé pedig olyan helyen, a hol sok és nagy közönség folyton láthatná; — hanem ő a királyné szobra számára templomot, vagy kápolnát akar építeni, a melyhez oszlopsoros csarnok vezetne. Ezt a templomot, vagy kápolnát pedig első sorban a MÁTYÁS-templomhoz akarná bilyeszteni; de, mintha ettől a tervétől maga is megijedne és annak kivihetlenségét beismerné (istenem! hány kivihetetlen dolgot mondunk el csak azért, hogy mi mondjuk el; ugy-e bár?), nyomban más propozícióval áll elő, és azt tanácsolja, hogy emlék-csarnok állíttassék fel a budai várpalota kertjében. Ha azonban ez sem

tetszik, akkor — mondatja magáról barátja által SIKEDANZ — egy csapásra elviszi templomát, kápolnáját, vagy emlékcarnokát — a mi mindegy, csak az övé legyen, — a Gellérthegyre.

Ez az a nagy terv, mely «SIKEDANZ agyában most megszületett» és a «melyért tiszteletet és becsülést követel magának minden magyar embertől.»

Igen ám! csak hogy ez a terv már nagyon régi, — tizenöt éves, — a mely nem SIKEDANZ, hanem egy más ember agyában született, és az a más valaki nem követelt magának ezért semmit.

A citadella helyébe egy Pantheont építeni, a melyben a nemzet nagyjai, s ezek közt a magyar királyok és királynék áldott tetteik megörökíttetnének első sorban, — ez az eszme nem SIKEDANZ úré és nem is új, hanem nagyon régi, s ezt az eszmét a mérvadó körök bizonyára fontolóra veszik akkor, a mikor az ERZSÉBET királyné szobráról s annak helyéről tanácskozni fognak, de nem mint SIKEDANZ úr agyában megszületett tervéről, hanem mint egy évek óta napirenden lévő, pertraktált és elintézetlen ügyről.

A magunk részéről melegen ajánljuk e régen vajudó ügynek a komoly megfontolását különösen most, mikor oly szeretett királyné emlékének a megörökítéséről van szó, mint a minő ERZSÉBET királyné volt. Soha a nemzeti Pantheont könnyebben nem lehetne létesíteni, mint most, mikor annak felszentelését olyan királyné emlékének a megörökítésével eszközölhetnénk, kiért a magyar nemzet apraja és nagyja szeretettel rajong s emlékét századokon keresztül legendaszerűleg emlékeztetésben fogja tartani.

A helyre nézve a napilapok véleménynyilvánításokat kértek leginkább politiku-

soktól, a kik becsülettel ki is jelentették, hogy ilyen kérdésekben nem mérvadóak a véleményadásra; nem jártasak és nem kompetensek arra nézve, hogy ilyen emlékmű megalkotásához hozzászólhassanak. Bámolni lehet azt a ignoranciát, mely esztétikai és művészeti dolgokban nem akarja hallani a kompetens emberek véleményét, hanem a politikusok után szaladgál... Hacsak művészeti véleménynek nem akarjuk deklarálni a «nagy művész» KELETI GUSZTÁV «véleményét», a ki magát meg nem tagadva, «művészeti» szakvéleményét abban pontosítja össze, hogy van-e pénz? és mennyi? mert különben szóba sem áll, a mint nem is állt; — ha van pénz, akkor lesz elég művészeti tudomány is — KELETI-ben. Ő t. i. azt tartja: pénz beszél, kutya ugat.

Kellett azoknak a napilapoknak, nem a kompetens emberek véleménye, hanem kellett politikus emberek véleménye a lap számára; tudja meg a világ, hogy a laptudósító kezét fogott és diskurált a királyné szobráról, még MÁRKUS főpolgármesterrel is, a ki csakugyan lefőzte őket komikusan, mondván, hogy ő már megállapodott a szoborhely dolgában, de azt nem mondja meg senkinek!... miben állapodott meg.

Ily viszonyok közt mi természetesebb, minthogy csupa törpe eszmék juthattak napfényre. Városligetbe, Gizella-térre (és ez a legbolondabb idea); Erzsébet-térre, Erzsébetvárosi templom elé; budai oldalu rakpartra (!), a Gellérthegy alá, a Ferenciek temploma elé; a Szt. György-térre a várban; a várkertbe, a tunnel feletti kis platóra, a lánchiddal szemben stb. — jöjjön az ERZSÉBET királyné szobra, — azután ne legyen a királyné szobra nagyobb, mint életnagyságú (ezt egy szobrász állítja!) stb. stb.

A mint látszik, mindezek az elmefuttatások nem állanak — a mint mondani szokás — a magaslat színvonalán, mert sem művészeti, sem pedig az ügy nagyságához mérten, nem ütik meg a kellő arányt.

Egyetlen egy hely van, mely a természetől mintegy predestinálva van arra, hogy ERZSÉBET királyné emlékét megörökíthessük úgy, hogy az megfeleljen a boldogult királyné magánt kereső egyéniségének és hogy mégis örökké közöttünk maradjon. Ez pedig csak úgy vihető keresztül, ha a Gellérthegyen a nagy nem-

zeti Pantheont építjük fel, a melyben az első helyet ennek a királynénak kell adni; és ezen Pantheon előtt, a fővárosra néző és áldó ERZSÉBET királyné hatalmas szobrát állítjuk fel.

Azt hisszük, hogy ez a hatalmas eszme megfelel annak a hatalmas érületnek, melylyel az egész magyar nemzet viseltetik ERZSÉBET magyar királynéja iránt. Minden más eszme kicsinyes, utcai, konvencionális alkotáshoz fog vezetni.

Mi hisszük, hogy ez irányban komoly megbeszélések fognak folytattni s őszintén óhajtjuk, hogy azok kedvező eredményre is vezessenek.

Azonban más irányban is akarunk a királyné szobor-ügyéhez hozzászólni.

Mellőzve azokat a célzásokat, melyek már a hirdapokban is megjelentek és — hol egy magyar művészre akarják a fehér márványból előállítandó szobor faragását bízni, — hol pedig templom, kápolna stb. építését propagálják: Mi elvileg követeljük, hogy nagy, nyilvános pályázat hirdettessék a királyné emlékművének a tervezésére; nehogy megint megbízás útján valami cirkusz-csoportozatot azok, a kiknek az ilyen «tervek agyukban megszületnek», hozhassanak nyakunkra.

Nyílt és nagy pályázat kell egy ilyen nemzeti alkotásra, melynek létesítésénél nem arról van a szó, hogy egyik-másik szobrász, vagy építész anyagilag jól elláttassék, hanem arról van szó, hogy az áldozatkész nemzet művészi emlékművet, művészi alkotást kaphasson akkor, a mikor eszméjének a kivitelére nagy anyagi áldozatokat hozott.

Egy olyan nyílt és nagy pályázatot kell hirdetni, mely a nyilvánosság tökéletes ellenőrzése mellett csak a legjobbnak juttatja a díjat, legyen az a kárki, csak magyar honpolgár legyen.

Annyi művészi erőnk van, hogy egy helyesen szerkesztett program és korrektül, a nyilvánosság teljes ellenőrzése alá helyezendő pártatlan bíráló bizottság megalkotása mellett, — már az első kiírásnál kedvező eredményt várhatunk. De ha az első pályázati kiírásnak nem is lenne meg a várt eredménye, ez esetben nem szabad visszariadni a második és esetleg a harmadik pályázati kiírástól sem. Mert inkább hirdessünk háromszor pályázatot, mintsem hogy pályázat nélkül, nagyszabású műemlék

helyett kapjunk egy vastag fogpiszkáló körül nyargaló lovarda sereget.

A monumentális műemlékek megalkotásánál sok függ attól, hogy a program helyesen van-e megszerkesztve. És ki hinné, hogy az ilyen műemlékek tervezésénél még a program elkészítése is nyilvános tárgyalást involvál?*) Pedig így van! Egy ilyen műemlék tervezési programját nyilvánosan kell megvitatni, s az így felmerülő eszmékből a legjobbat kiválasztani könnyű dolog lesz, — mert az ilyen nyilvános értekezésekért, eszmékért és tanácsokért senki sem fog honoráriumot követelni úgy, mint az, a ki régi, mások eszméiért díjaztatni akarja magát, mint «agyában most megszületett tervéért».

Sok kivihetetlen eszme is megszülemhetik az ilyen nyilvános pertraktációnál, azonban kétségtelenül sok jó útbaigazítás is kerül napfényre, a melyet előnyösen fel lehet használni a program szerkesztésénél. Ilyen példának okáért a háttér és a magasság kérdése, a melynek tanulmányozását nem lehet eléggé ajánlani a tervezőknek. Ilyen továbbá a nagy ma-

*) Helyes, hogy a program szerkesztése előtt nyilvános pertraktáció tárgyát képezze az ügy. De ha azt hiszik, hogy csupán csak a nagy urak, vagy az országos képviselők hivatottak ebben a dologban véleményt mondani, — a kik saját bevallásuk szerint nem értenek hozzá, — akkor nagyon tévednek mindazok, a ki kötelességüknek tartják ezeket az urakat kikérdezni és a semmitmondó nyilatkozataikat nagy aplommbal a hírlapokban hirdetni. Nyissanak a hírlapok rovatot mindenki számára, hogy abban véleményét a műemlék programjának a megállapítására mindenki elmondhassa és ne legyen pusztán oly művészek művészeti „szakvéleményükre“ utalva, mint volt a „nagy művész“ KELETI „művészeti“ véleménye, a mely abból állott: mennyi pénz lesz majd tulajdonképen ennél a dolognál, a mit a kiválasztott, s magát kiválasztatni akaró művész kaphat? KELETI-nél ez a fő kérdés, mert ha nincs sok pénz, akkor nem érdemes a dologgal foglalkozni. — Hát az ilyen KELETI-féle „szakvéleményekre“ ennek a nemzetnek nincs szüksége. Csak engedjék meg, — és a nagy közönség, ilyen szakértők nélkül is, megalkotja magának a programot.

A SZERK.

gasságban a szilhuett megalkotása, tekintettel a különböző megvilágításra. Egy szóval, sok kérdés van, melyről nyilvánosan értekezni szükséges, minekelőtte a program az ilyen nagy, monumentális műre elkészül.

A nyilvános pályázat ha valahol, tehát a nagy, monumentális műemlékek-nél van helyén és nálunk csak itt indokolt. Hol mutathatják be az emberek művészi tehetségüket, ha nem a monumentális alkotások tervezésénél? talán a vidéki városok 20—30 ezer forintos városházain? vagy szerény és takarékossgal építendő iskolák és kórházak tervezésénél? vagy egy konvencionális bérház, egy nyaraló tervezésénél?

Mi perhorreszkáljuk a tervezési pályázatokat, a nálunk még nagyon is elharapódzott, pajtáskodó birálatok miatt. Egyedül a nagy, monumentális épületek tervezésénél követeljük a pályázatok kiírását, mert itt a nyilvánosság mégis megakadályozhatja a klikk garázdálkodását. Azonban nálunk épen megfordítva csinálják. A kis dolgokat nyilvános pályázatra bocsájtják, hadd rágódjanak azokon azok, kik meg tudnak elégedni az asztról lehullott csontokkal; a nagy alkotásokat pedig megbiztatás útján adják ki...

Ezt a felfordított és helytelen rendszert, mely a legnagyobb demoralizációnak a kifolyása, el kell vetni egyáltalán, de különösen el kell vetni most, — s ezzel a helyes útra lehet térni — a mikor a művészetért rajongó ERZSÉBET királyné emlékét akarjuk megörökíteni.

Ennek a fenkölt királynénak művészi szellemét megsértenők, ha emlékszobra tervezését nem az összes magyar művészekről követelnők!

Megállapított program szerint minden magyar művésznek joga van királynéja emlékére műemléket tervezni.

Az összesség közül győzzön a legjobb és a legszebb!

A S Z É P.

Irta: SPERO.

A filozófiában a legtágabb értelmű fogalom, a valóságban pedig ama hatalmaság, a mely uralmának minden teremtett lény önként meghódol — a szép. Ezt bizonyítja már a mithosz is, midőn azt ismerteti velünk, hogy Trója falai úgy épültek föl, hogy APOLLO isteni szép lantjátéka megindította a köveket.

Tehát jogosultan lehet állítani, hogy a szépség — minden alakjában — az isteni kegyelem különös kiváltsága és minden gyönyörűség tulajdonképeni forrása.

A görögök legkorábban ébredtek ennek tudatára és kultuszszá tették a szépet. Ez által az egész nemzet a tökéletességnek oly klasszikus fokára emelkedett, hogy az utókor népei — minden vívmányaik és összes haladásuk dacára, — kénytelenek folyvást bámulattal fölnézni rájuk.

PLATO óta számos tudós megpróbálkozott azzal, hogy a szépet definiálja; azonban eddig — a maga teljes összességében — ép oly kevésbé sikerült azt egyetlen emberi fogalom behatárolt keretébe szorítani, mint a mily háttartalan az Istenség eszméje, melylyel PLATO a szépet azonosítja.

E nagy szellemű görög okoskodását KANT sem bírta túlszárnyalni, minélfogva a szépet pusztán alanyi szempontból magyarázza, azt mondván: szép mind az, a mi bennünk, az érdek nélküli tetszés hangulatát gerjeszti.

Mindazáltal nem mentek kárba az eddigi esztétikai törekvések sem, miután meggyőztek minket arról, hogy a szép törvényeit legelső sorban a művészetben kell keresnünk. Meggyőztek pedig ama irányzat dacára, mely a természettudományok utóbb elért vívmányai révén a materializmus egyoldalúságába terelte a társadalom fölfogását. E fölfogást most már idejét multa úgy a filozófia, mint a művészet terén, már t. i. ott, a hol a szellemi előkelőség irányadói szerepelnek, — és ma már nem lehet komoly vita tárgya: hogy a szép, melynek elemei a nagy természetben mindennütt, de szétszórtan jelentkeznek a teremtő zseni lelkének prizmáján

átszűrődve tömörülnek össze oly egységes benyomássá, mely a szépnak teljes képét adja.

Pusztán a természet kutatása rávezet az anatómiára és analizálásra, — a mi bizonyos fokon tudomány, de még nem művészet.

Tagadhatlanul a természet szolgáltatja a művészet számára az anyagot annak pazar sokféleségét, azonban a teremtő szellem tudja azokat értékek szerint megkülönböztetni és saját fölfogásának formájába önteni.

A természetadta anyagok és tárgyaknak eme újjáteremtésében rejlik a művészet élvezetes és egyszersmind tanuságos mivolta, mivel gyönyörködtetve ismertet meg minket a természeti dolgok jellemvonásaival, eredeti céljaira törekvő, nagyszerű törvényeivel. Vagyis azt mondhatjuk, hogy az isteni alkotás a káoszból jött létre a fejlődés törvényeinek hódoló organikus világgá, a mely világ alantól nézve még mindig kaotikusnak tűnik föl és zavarba ejti a szemlélőt; ellenben a magasan szárnyaló lélek előtt a tervszerűség nagyszerű szimfóniájában a végtelen világrend pompás épületének formái gazdagságában bontakozik ki.

Ezért tekinthetjük az antik szoborműveket, mint az emberre nézve megalkotott isteni eszménynek a megtestesülését, azt az ideális embert, a minővé lennie eredetileg szánva volt és bizonynyal ilyené is lett volna, ha a lét küzdelmének számtalan esélyei a kifejlődés proceduráját meg nem zavarják vala...

Az architektúra az elvont érzelmeknek, eszméknek és a térbeliségnek művészi kombinációja, melyet nézve, minden definiciónál találóbban jellemez a STAEL asszony hasonlata, hogy a zene megtestesülése, a melylyel azonos matematikai föltételek szerint jön létre.

A templom, a mely egyesülten fejezi ki az isteni hatalomnak, a fönségnek, dicsőségnek és a vallásnak, az emberi lélek meghódolásának eszméjét, tulajdonképen a makrokozmoszt, a világ-egyetem épületét, szimbolizálja, — keretébe foglalván a mi emberi létünk kisebb világát.

Ámde midőn az ember személyesíteni törekszik az eszmét, hasztalan kutat, nem talál alkalmasabb szebb mintát az Isten képeire teremtett saját alakjánál.

A művészet legelemibb stádiumában, midőn ezt a mintát keveselték és fölül akarták múlni, a művészek a bálványok szörnyű torzalakjait hozták létre.

Ez a körülmény is igazolja, hogy a szépnek fölismeréséhez és valódi értékléséhez okvetlenül a kultúra magasabb foka kívántatik.

A gondolkozó erőnek és kedélynek harmonikus kifejlődéséből jött létre az a műveltség, a melynek romjaiban és töredékeiben bírjuk a legtökéletesebb szépség örökös mintáit.

Athéntől tanult a nagy Róma, és az antik Génusz fáklájának lobbant föl a reneszánsz szelleme.

Midőn a reneszánsz úttörő nagymesterei fölkutatták és visszahódították az enyészettől az emberi szellem dicsőségének becses maradványait, és mikor tanulmányozni kezdték azokat, első sorban az antik architektúra törvényeit, az egyes stílusok rendszereit fedezték föl, a melyek az épület alkatrészeinek méreteit megállapítják és szépségüknek benső, matematikai föltételeül szolgálnak.

E szerint az oszlop adja meg az egésznek méretét, alsó fölátmérője képezvén a mértékegységet.

Később rájöttek, hogy az antik szobrok szépsége is hasonló föltételek által van összekombinálva, azaz, az emberi testnek is meg van a maga saját architektúrája, melynek a fején úgy, mint az egész alakon érvényesülni kell, hogy létrejöhessen a szépnek gyönyört keltő hatása, melyet a görögök is a zenével azonosítottak.

Tehát az ember idomait nem az teszi valóban széppé, a mit az egyén szerencsés színeiben, vagy az ifjúság zománcában bír; — ezek csak másodrendű tényezők; — hanem ama összhang eurhythmus, mely a részeknek egymáshoz és az egészhez való helyes viszonyából támad és a melynek alapján az alkotó művész a kőből faragott szoborba is eleven életet, elragadó bájt bír önteni.

Azért a valódi szépség az idővel sem mulik el, sőt a szép az enyészettől romboló munkája után még a csontvázon is észlelhető.

Ily formai tökéletesség ép oly ritka, mint az ember benső lényének kiváló szépsége — a teremő zsenialitás; azonban a hol megjelenik, ott ép úgy, mint emez, az isteni kegyelemnek pazar megnyilatkozását hirdeti.

LOMBARDIA ÉPÍTÉSZETE ÉS SZOBRÁSZATA A XV. ÉS XVI. SZÁZADBAN.

Midőn V e l e n c e művészete kerül szóba, mindenki önkénytelenül TIZIÁN korszakára és az új művészet diadalaira gondol — a festészet terén. Hasonkorú építészeiről és szobrászatról alig beszélnek, és valójában akkor V e l e n c é b e n nem is alkottak oly művet, a mely a festészettel egyenlő rangban állana. Honnan magyarázható eme sajátságos jelenség, a midőn ugyanakkor F l ó r e n c b e n G H I B E R T I és D O N A T E L L O, A L B E R T I és B R U N E L L E S C H I, F R A F I L I P P O és G H I R L A N D A J O mellett tündökölték és R ó m á b a n R A P H A E L mellett B R A M A N T E és M I C H E L A N G E L O, mind a három művészetet egyesíték magukban, egyenlő nagyszerűséggel és tökéletességgel gyakorolván azokat? A reneszánsz napsugarai V e l e n c é b e is elhatottak és

vele az igazság valósága iránti előszertet nem hagyta érintetlenül a flórencieket, valamint R ó m á b a n is, érvényesült, bárha nem is oly határozottsággal.

Mi gátolta a velencieket a többiek haladásának követésében? Erre nézve válaszsza szolgál ama körülmény, hogy az ő szeretetük a valóság iránt, nem a befejezett formákban és kifejező mozdulatokban nyert kielégítést, hanem abban az eszközben, mely az egész természet fölött kiárasztja varázsát, sőt még a halált is az élet látszatával képes fölruházni. Ez az anyag a szín. És a mialatt minden érzék feléjük irányult, kutatva és gyönyörködve, a többi művészet, melyeknek a formai tökéletes-

ség megoldása lett volna feladatul tűzve, csak akkor érvényesült, midőn a festészet már kimerült a maga útjában. Sajnos, hogy akkor már a művészi tevékenység legkedvezőbb időszaka elmúlt, a mennyiben még egy PALLADIO sem volt képes azt a helyet kielégítően betölteni, mely a BRAMANTE elmúltával megüresült.

Mialatt, Umbria kivételével, egész Olaszország, nevezetesen Toskán a XV. században levetette a középkori formákat, Velencében azok még a század közepén túl is tartották magukat, legmaka-csabban kiváltkép a kis architektúrában és ornamentikában, a portálékon és ablakokon, oltárokon, kar- és gyóntató-székeken, képkereteken stb.

Ez a stílus jobban megfelelt a gazdagságból, fejlődött és a Kelettel való közvetlen összefüggés által táplált izlésnek, mely a tarka, fantasztikus sokféleségben, aranyos csillogásban lelte örömét; mint a józan a tudomány korlátai között tartott reneszánsz. 1439—1443-ig a dózse-palota Porta della Chartáján BART. BUON a régi stílusban dolgozott és pedig nem csupán az architektonikus formák, hanem még a szobrok, az erény allegorikus alakjain is.

1450-ben a S. Gregorio templomon még ugyanily régies művészet szigorában építenek tovább, a hogyan 1424-ben a TOMMASS MODENIGO dózse síremlékét a FRARI-templomban építették, hasonló 1450-ből FRANCESCO FOSCARI emléke, mely LOR. BREGNO műve, továbbá ugyanott a képkeretek és oltárok BART. BIVARINITÓL; gazdagabb kivitelűek a S. ZACCARIA-templom Capella d'oro-jában GIOVANNI és ANTONIO DI MURANO-tól. E templom chórusa 1457-ben csúcsíves modorban lőn elkezdve.

Mindazáltal az általános művészi és művelődési fejlődésnek Velencét is körébe kellett vonnia és mégsem volt elég erős ahhoz, hogy a régi hagyományokat egy csapással eltávolítsa. Formákkal és motívokkal fölszerelve hatolt be a reneszánsz a csúcsíves rendszerbe, a mely a lehetőség szerint védekezett ellene. Negyven évig tartott a küzdelem, a mely idő alatt elemeik kiegyenlítlenül és diszharmonikusan álltak egymás mellett, míg az idő végre döntött. Így már VITTORIO PISANI-nak 1420-ból való síremlékébe (mely jelenleg az arzenál muzeumában van) csúcsíves és reneszánsz elemek vannak vegyítve; azonban S. Maria dell'

Orto portáléja 1438—80-ból csúcsíves, míg az Erari-templom és S. Stefano karszékei mindkét művészeti irányt alkalmazzák.

Az eme keveredésnek föltűnő példáját szolgáltatja a dózse-palota udvara, melyet az 1477-iki nagy tűzvész után II. BARTOLOMEO BUON csúcsíves és árkádokkal látott el, utána pedig ANTONIO RIZZO, a Scala dei Giganti építője, a reneszánsz szabályai szerint fejezett be.

A művészek, kik valósággal és maradvánnyal honosították meg ottan a reneszánszt, a ferrarai LOMBARDI családból származtak, a kikhez PIETRO fiaival, SANTE, TULLIO és ANTONIO-val, továbbá GIULIO, MORO és TOMMASSO, valamint számos építész és szobrász és MARTINO építőmester is számíttatik. Továbbképzői és kifejlesztői valának: LORENZO BREGNO, SCARPAGNINO, ALESSANDRO LEOPARDO, MICHELE SAN MICHELI, FALCONETTI, JACOPO SANSOVINO, a kik mindnyájan régi római oszlopmintákat, boltozatokat ismét használatba véve, módosítások, valamint kombinációk által újat és sajátos teremtettek, mindazáltal összes tehetségük dacára az organikus kifejlesztéshez szükséges szigorú érzék híjával voltak.

Nagyon elterjedt és jelentékeny vált az úgynevezett kis architektúra az oltárok és síremlékek készítésében, a melyben, a nagyművészetben fokozódó pompaszeretet hátrányosan hatott a műérzetre, túlterhelésekre, formai szabálytalanságokra és különböző önkényre szolgáltatván okot, a midőn az ornamentika szerves kifejlődésében nélküli ama kellemet és szépséget, mely különben az olasz reneszánszt jellemzi.

A templomok és palotáknál különböző oszloprendszereket állítottak egymásra és hasonló módon oszították pilaszterekkel, helyeztek közéjük fulkéket, e mellett tarka frizeket és szalagokat alkalmaztak, fölül fél- vagy egész félkörívvel eszközölve a záródást.

A paloták homlokzatánál ragaszkodtak a régi rendszerhez, nevezetesen a nyitott lodzsiákhoz, azonban az ablakokkal s ajtókkal együtt, az új stílus szerinti oszlopok és párkányok mellett, félkörívvel láttattak el.

A S. Zaccaria-templom eme közvetlen átmenet példája. 1457-ben ANTONIO MARKO csúcsíves alapon, három hajóval kezdé el az építést, a boltozatok csúcsívesek és karsú oszlopok által tar-

tattnak; a chórus folyosójának alsó boltozatai félkörívesek, a felsők csúcsívesek, valamint az egész külső rész még a régi stílus szerint van tartva és a homlokzatot is ebben kezdték építeni. — Midőn azonban ANTONIO, a kormány megbízatása folytán, elutazott, utódja alatt legelőször is a hajó-oszlopok fejein, a portálén, valamint az egész falterületen érvénybe lép a reneszánsz. Négy kiugró pilaszter egy függélyes, hármass osztást jelez, öt párkány a hármass vízszintes osztást jelzi karcsú íves ablakokkal, melyeknek középsője félköríves, a szélsők negyedívesek. Az élesrajzú, azonban ékítettlen párkányok jól-éső ellentétet képeznek a virágokkal, gyümölcsökkel, madarakkal, vázakkal és bőség-szarúkkal borított pilaszterekhez képest. Hasonló modorban építette MARTINO fia, MORO LOMBARDO 1466-ban a kis S. Michele templomot.

Egy csodatevő MADONNA-kép szolgáltatott okot 1480-ban a S. Maria dei Miracoli építésére, mire nézve PIETRO LOMBARDO nyert megbízatást.

Egy derékszögű alapra van helyezve a tizenkét lépcsőn emelkedő chórusa, négyzetes záródással, kaszett- és dongaboltozattal és úgy a homlokzaton, mint belül szép rajzú és gondos kivitelű, azonban jelentéktelen ornamentekkel van ékítve.

Vele nének legjelentékenyebb korai reneszánsz emléke a Scuola di S. Marco, a melynek fölépítésében az építészeti részt MARTINO LOMBARDO, a szobrászati részt TULLIO és MORO, valamint BARTOLOMEO BUON eszközölte. 1490-ben fogtak a munkához. A homlokzatot négy pilaszter függélyesen, három párkány vízszintesen osztja három részre.

Az arányok nélkülözök a jóleső kontrasztot: a két alsó osztály az alacsony lábázat leszámításával majdnem egyenlően magas, a harmadik alig félakkora, míg a középső osztály három mezője ismét egyforma. Az alsó pilaszterek piederesztálja alacsony és igen kicsiny bázissal bír: a széles törzsek tarka táblákkal vannak kitöltve és az oszlopfejek fölötti párkány finoman van kiképezve.

A portále derékszögű, kerete gazdagon ékítet, a föléje alkalmazott félköríves mező, karcsú pilaszterekkel van flankirozva, a melyek közvetlenül a legalsó osztály főpilaszterei mellett foglalnak helyet, fölöttük egy másik ívmezőt és betetőzést is bírván, az ezt tartó oszlopok-

kal és finom indák keretével a portálét megnagyítja. A portále melletti falmezők perspektivikus kivitelű relifek által nyílt csarnokok gyanánt vannak föltüntetve, a honnan Szt. MÁRK tiszteletére oroszán alak lép ki. A mellék portálén hasonlóan ismétlődik eme játék.

A felső emelet középső faltere részint a portalé tetőzete által van elfoglalva, részint sötét sávok által üres mezőkre van osztva; az oldalsó helyiségek félköríves záródású ablakokkal vannak kitöltve és hogy a helyhez mértén maguk az ablakok ne legyenek nagyon túlmagasak, befogó pilaszterjeik fölött még párkányzattól, törpe pilaszterekből, alacsony íves akrotériából álló, szeszélyes elrendezésű függelékkel lett megtoldva.

A homlokzat felső záródását első sorban egy törpe oszloprendszer hasonló pilaszterekkel és párkánnyal vezeti be a középső mezőben öt kazal által támogatva, felső részén egy szárnyas oroszánt tart; e mögött ismét következik egy pilaszter soros falterület, a melyen mint az alábbi mezőkön, fülkék vannak alkalmazva félköríves akrotériákkal és szobrokkal. A párkány alatti üres hely kitöltésére öt oszlopocskából álló sorral és párkányzattal van kitöltve.

Eme, az organikus egységet nélkülöző tervezet mellett nem lehet minden érdemet elvitatni a LOMBARDO-tól és BARTOLOMEO BUON-tól a részletek ötletességében és kivitelében, valamint a templom belső részének hatásában. A karcsú oszlopoktól tartott hármass osztály a lépcsőzet és portalé maradandó dicsőséget szerzett nekik. TULLIO LOMBARDO utolsó művei közt számít az 1506-ban GIORGIO SPAVENTO-tól megkezdett és 1530-ban rája bizott S. Salvatore folytatása, a mely épület donga boltozataival, kis és nagy kupoláival élénk benyomást kelt a szemlélőben.

A S. Giovanni Grisostomót 1483-ban MORO LOMBARDO kezdte építeni görög kereszt alapján és belső beosztásánál fogva figyelemreméltó módon. A fő helyiségek mértékletes változatossága, a magas lábazon nyugvó pillérekkel és oszlopokkal, továbbá a díszes részletek, valamint az öt alacsony kupola sajátos kellemes benyomással lep meg, kivált a nem sokat ígérő közönséges külső után.

A S. Mária Mater Domini 1500—1505-ből három hajóra van osztva (mindazáltal az oldalhajók kápolnákká alakítottak) kereszteszűdésűvel és három félköríves

tribünnel bír. LOMBARDI tervezete nyomán lett megkezdve és JACOPO SANTOVINO fejezte be az építést. Ez, valamint kis elődvára figyelemre méltók.

A palotaépítés terén kivált a régi procuraciá-kra vagyunk utalva, a melyeknek építéséhez 1485-ben fogtak hozzá. Építőjük gyanánt némelyek PIETRO LOMBARDO-t, mások B. BUON-t emlegetik. Műbecsük nem nagy és nem is az architektikus formákban és tagozásokban rejlik, mint inkább az emeletek helyes arányában és a felső rész megszerkesztésében.

1496-ban PIETRO LOMBARDO a Torre dell'Orologio-t építette, a melynek művészi ékességét pilaszter burkolattal fejezte ki. Velence többi tornyai a S. Giorgio dei Greci és a BUON-tól való Szt. Márk torony kivételével művészi-leg alig méltánylandók.

1499-ben a dózse-palotában PIETRO LOMBARDO foglalta el ANTONIO RIZZIO helyét, a ki egy vizsgálati ügy miatt szökés által menekült.

1511-ig befejezé a keleti szárnyat és a templom felőli kis homlokzatot. Tehát az előbbeninek két felső emelete karcsú, félköríves ablakaival, valamint gazdag ékítményű párkányaival és frizeivel az ő művei, a melyeknél figyelembe veendő, hogy az udvari rész a csatornára néző résznél több szeretettel lett tervezve.

A Szt. Márk-templom felől eső rész pazarabb és tetszetősebb a köríves ablakokkal, melyek karcsú, konzolokon álló, korintheta oszlopokkal vannak flankirozva, párkányokkal és háromszögű ormokkal betetözve és a melyeknek frize ép oly gazdag, mint finom kivitelű ékítményekkel van ellátva.

Bármily érdemes művek a föntebbiek, PIETRO érdemei Velence műtörténetében ama palotában nyilatkozik, a melyet ANDREA LOREDAN részére tervezett és a PAL. VENDRAMIN CALERGI néven 1842 körül BERRY hercegnő tulajdonába ment át. A homlokzat 78 láb hosszú és $63\frac{1}{2}$ láb magas. A nélkül, hogy a régibb velencei paloták architektúrájával ellentétbe helyezkedett volna a művész, e helyen mégis teljesen új formai érzéket fejtett ki és az építő művészet számára új ösvényeket nyitott meg. Mig a dózse-palota egy hatalmas, oszlopokon és íveken nyugvó, néhány ablakkal ellátott falazás benyomását kelti, úgy e helyen a gyöngé, többször megszakított falazás

két emelettel bír, a melyek csupa ablakból lenni látszanak. A kissé alacsony és ennél fogva gyöngé földszint, melyet a félíves alap némileg támogat, középen az egyszerű köríves portála által van megszakítva, két oldalán két köríves, a román ízlésből a csúcsívesbe átmenő formákkal bíró ablakkal, a minők a XIII-ik század elején a bambergi dómon, a Maulbronn kolostoron és Németország hasonló épületein, azonban XV-ik század végén Flórenc palotáin is láthatók.

Az egész homlokzat függélyesen öt térre van osztva. Ezek közül a jobbról és balról a legszélsőbbek két pilaszter által (melyek a földszinten laposak, a két felső emeleten barázdás féloszlopokká domborulnak), vannak szegélyezve és alúl egy-egy derékszögű kettős ablakot foglalnak magukba.

Körülfutó párkány és fríz fejezi be a földszintet. Az első emelet, mely a párkánnyal és fríz-zel magasabb, mint a földszint és felső emelet, az ablakok előtt nyitott galériával van ellátva. Ezt a galériát a féloszlopoknak és ablakoszlopocskáknak megfelelő konzolok tartják. Az ablakívek nem érnek a párkányig, mi által fölöttük az oszlopfejek, zárókövek és fesztonok által élénkített fríz képződik. Eme beosztás ismétlődik a felső emeleten, melyet párkány és fríz választ el az alsótól, azonban pompás, gazdag ékítményű főpárkányban nyer befejezést. Minden részlet a nagyoktól a legapróbbakig leleményes ízléssel van szerkesztve és nagy műgonddal kivive.

A LOMBARDIAK-nak és iskolájoknak tevékenységét főként a palotaépítés vette igénybe.

Ezek közül a legkiválóbbak: a Pal. Contarini, a San Samuele 1504—1546-ból, a Contarini, a San Luca (jelenleg Pal. Mocenigo) 1520—25-ből, Pal. Malisierer 1525—35-ből, a Pal. Corner Spinelli a Canal grandé-n.

Az architektúrának a szobrászattal való egyesítését kiválókép az oltárok és síremlékek reprezentálják, a templomokat úgy műtörténelmileg, valamint művészetileg fontos jelleggel ruházzván föl. A megrendelő személyes érdekei e helyen közreható tényezők gyanánt szerepelnek az illető műveken; azonban ritkán azok előnyére, a mennyiben az erkölcsi és politikai magasabb érték érvényesítésének versenyében a nagyobb fényűzés, pompa és pazarabb kiállítás által nagyon is egyoldalúan fejtettek ki törekvést.

E helyen is, valamint az építészetben közvetlen volt az átmenet a régi stílusból az újba. Ebbe is belevegyültek az antik művészet benyomásai, melyek kiváltkép a páduai festőiskolára vezethetők vissza, mint az a FRANC. TOSCARI dózsének a FRARI-k chórusában elhelyezett, 1457-ből, BART. BUON-tól való emléken látható. Abban az időben a művészek közt még kiváló tekintéllyel bírt a már említett ANTONIO RIZZO és a ki NICCOLO TRÓN dózsének 1473—76-ból való emléket tervezte és készíté ugyanama kápolna baloldali falán. Nem tekintve a részletekben való jó munkát, az összbenyomás nem kielégítő. Négy oszlopsorban tizenkilenc szobor van egymás fölött elhelyezve. A legalsónak közepén áll a dózse szobra sikerült kivitelben, a szeretet és okosság allegorikus alakjai között. A második sorban virágvázás géniuszok és fegyveres harcosok fogják közre a fölirást; a harmadik sorban áll a szárkofág az elhunyt fekvő szobrával és az adakozó nagylelkűség, erő és okosság alakjaival, a melyekhez két éneklő alak is csatlakozik; legfölül még hét más allegorikus alak, az ívben pedig a föltámadott KRISZTUS és az ATYAISTEN foglalnak helyet — az angyali üdvözlettel. A dózse-palota udvarában a Scala dei Giganti (óriás lépcső) átellenében ÁDÁM és ÉVA szobrai állanak, szintén ANTONIO RIZZO-tól.

Eme téren is a LOMBARDIAK és iskolájok vívja ki mások fölött az elsőbbséget. Ennek különösen kedvező bizonyítéka a S. Francesco della Vigná-ban lévő Capella Giustiana oltára, KRISZTUS életét és az utolsó ítéletet ábrázoló számos kis reliffel és szobrocskával. PIETRO fiaival, ANTONIO és TULLIO-val együtt készíté 1476-ban PIETRO MOCENIGO dózse síremlékét a S. Giovanni Paolo-ban.

Ez a síremlék triptychon alakjában van építve, közepén a szárkofággal, melyet három harcos emel és relifek ékítenek, Famagustának, CORNARO KATALIN részére való kiszolgáltatását és PIETRO dózsének Scutari-i bevonulását ábrázoló jelenetekkel. A dózsének Szt. György és TEODOR-tól környezett szobra a talapzaton áll. A két oldal három fülkéjében ifjú paizstartók foglalnak helyet. Valamennyi szobor nemes egyszerű tartással bír, míg kivitelük ép oly gondos, mint ízléses; azonban az ornamentek az egész művet mindenütt annyira előzőnlük, hogy a szem tőlük nem talál nyugvópontot.

PIETRO LOMBARDO művei még a S. Jacopo és S. Paolo oltárai a Szt. Márk templomban 1462—71-ből. A dúsán, sőt majdnem aprólékosan ékesített pilaszterekből, gerendákból és félköríves oromzatból készített fülkében álló, régiesen stilizált szentekkel. Iskolájából való PASQUALE MALIPIER-nek a S. Giovanni e Paolo-ban lévő, hasonló szerkezetű síremléke. Ugyanott áll NICCOLO MARCELLO emléke 1474-ből, mely szintén egyik LOMBARDO műve és szép MADONNA-relifje által vezetetes.

E templom síremlékeihez sorakozik ANDREA VENDRAMIN dózsének, 1478-ból való síremléke, a pazar díszítés dacára is, kivált szerencsés méretei által keltvén harmonikus, nagy hatást.

Szerzőjéül ALEXANDRO LEOPARDO-t nevezik meg, mi mellett be van igazolva TULLIO LOMBARDO-nak a kivitelben való részessége és különben is az egész mű a LOMBARDI iskola jellegét viseli. Az egészben az architektúra és szobrászat organikus egészsze vannak egybeolvasztva.

LORENZO BREGNO, a ki kezdetben még régiesen dolgozott, készíté a Frari-templomban BENEDETTO PESARO admirális síremlékét, az 1503-ban elhalt hősnök vértezett szobrával, továbbá a S. Giovanni e Paolo-ban NIC. ORSINI-nek (1509-ből való) és DIONIGI NALDO-nak 1510-ből való emlékeit. Mindkettő a LOMBARDI stílusban van tartva.

A Szt. Márk-templom előcsarnokában ZENO bíboros síremléke 1505-ből PIETRO LOMBARDO felügyelete alatt fia, ANTONIO és segédei: GIOVANNI ALBERGHETTI és PIETRO GIOV. DELLE CAMPANE által készült, talán ama AL. LEOPARDO vázlatai nyomán, a ki COLLEONI vezér lovassobrát befejezte.

Eme művészek sorába tartozik GUGLIELMO BERGAMASCO, a ki BUON mester keze alatt a Procuráciák kivitelénél segített és 1513—28-ban a Giovanni e Paolo-ban DONNA VERDE oltárát, valamint Szt. MAGDOLNA szobrát készíté. Neve még a CORCER-család sírkápolnájával függ össze, a mely mű a S. S. Apostoli déli oldalán van elhelyezve és dicséretére válik a lombardiai iskola művészetének.

ANTONIO DEUTONE-től 1500-ból való a Frari-templomban MELCHIOR TREVISANO hadvezér síremléke. Sajnos, hogy e jeles művész többi művei elpusztultak, vagy szét vannak szórva. Így a S. Elena portáléja, valamint VITTORE CAPELLO

síremléke (1480-ból) a templom leromboltatása után a S. Apollinareban lett felállítva. Őt bizták meg a S. Michele di Murano Capella Emiliájának építésével, mely nyolcszögű alappal bír és egy ötszögű előcsarnok által van a templommal összekötve.

Oszlopok tartják a párkányokon és íveken nyugvó kupolát. A kápolna belseje gazdagon, azonban ízléstelenül van díszítve.

Igen hasonló hozzá stíben a Pal. Camerlinghi 1525-ből, minélfogva ennek építését is neki tulajdonítják, úgyszintén a S. Salvatore főoltárát és a Szt. JEROMOS-oltárt ugyanott.

A LOMBARDI iskolának, ha nem is a legkiválóbb, azonban mindenesetre a leg-sajátságosabb egyénisége a PIETRO fia, TULLIO. Míg DONATELLO az antikok iránti lelkesedése mellett formaérzést mégis előszeretettel az őt környező, való élet által fejlesztette, addig TULLIO az antikokban látta méretek, alakulás, tartás és mozgás sérthetetlen törvényeit. Minélfogva azt, a mit a formák szépségben nyertek, természetességben kelle elveszíteniök; a redőzet nem szabadon és természetesen burkolja a testet, hanem azt érvényesítendő, nedvesen, vékony redőkben simul hozzá; a reneszánszsal sajátos nyugtalan mozdulatok és kontraszt-vonalak helyett műérzéke nyugalomra és harmoniára törekedett a kifejezés és érzelem mérséklésével, a technika lehetőleg tökéletes és minden fölületességtől ment.

És mindennek dacára művészetével az élet központján látszik helyet foglalni, mint ezt a S. Grisostomo-ban lévő, MÁRIA megkoronáztatását ábrázoló,

bámulatos hatású relif bizonyítja. Hasonló a S. Martino keresztelő medencéjét tartó négy angyala 1484-ből.

TULLIO és fivére ANTONIO Páduában a Capella dei Santo és S. Antonio díszítésében is részesek valának. TULLIO készíté a fősvény, kővé vált szívének fölfedezését és Szt. ANTAL csodatettét, a töröttlábú ifjúval, míg ANTONIO-tól való ama jelenet, mely egy anya becsületének megmentését beszélő csecsemője által ábrázolja. E művek 1501—25-ből valók és inkább a kivitel műgondja, mint az ötlet szellemessége által kötik le a figyelmet,

Treviso-ban TULLIO a dómnak Capella del Sacramento-ját építé, valamint Szt. TEONISTO, TABRA és TABRATA szobrai, továbbá ZANETTI püspök síremlékét készíté.

JACOPO TATTI, a ki mestere, ANDREA után, SANTOVINO-nak nevezte magát, műirányánál fogva már a következő korszakhoz tartozik; azonban 1529-től fogva a köztársaság hivatalnok volt és részt vett a Szt. Márk, S. Gunignano, S. Fantino, S. Francesco della Vigna, a Scuola della Misericordia és más egyházi épületek fölépítésében, továbbá mint a Paln. Corner Cà. grande (1532) és a Libreria és Zecca (1536) építője a szellem, izlés és nemes mérséklet egyesítésével alkalmazta a régiek oszloprendszereit és egyéb hagyatékát, mi által a későbbi reneszánsz érdeműs képviselőjévé vált. Számos művei mellett, Velence neki köszöni 1540-ben épült Loggiát is a Márk-torony lábánál.

VEGYESEK.

THÉK ZONGORÁI. Ujabban egy nevezetes lépéssel vitte előbbre a magyar iparművészet ügyét annak kiváló képviselője THÉK ENDRE, a midőn nagy anyagi befektetéssel saját gyártmányú zongoráiból, a fővárosban lévő Üllői-úti telepén kívül, az ország különböző helyein, nevezetesen: Szeged, Arad, Temesvár, Nagyvárád, Győr, Kolozsvár és Kassán létesített fiók-zongoraraktaikat, ezáltal módot nyújtván közönségünknek arra, hogy könnyű szerrel kipróbálhassa és

meggyőződést szerezhessen e gyártmányoknak a külföldiekkel versenyképes, hibátlan tökéletességéről. A THÉK zongorái úgy belső szerkezet, mint külső kiállítás tekintetében a legkövetelőbb igények kielégítésére vannak szánva és ama előítélet beszüntetését célozzák, a melynél fogva eddig, saját tetemes kárunkra, az ipar minden terén a külföldi érdekek uszályhordozói gyanánt szerepeltünk. A zseniális magyar iparos-művész dicséretes vállalkozását nevezetesen meg-

könnyíti az, hogy a különböző legdrágább faemekből összeállított dús fateleppel rendelkezik.

MÁSODIK NEMZETI SZINHÁZ építésére alakult bizottság, Prágában, a tervet bemutatta a tanácsnak, a mely azokat jóvá is hagyta. Az új színházat a városi parkban akarják felépíteni, ha a belügyminiszter erre engedélyt ad.

A BUDAPESTI ÁLLAMI FELSŐ ÉPÍTŐ IPARISKOLÁBAN (Budapest, VII. ker., Damjanich-utca 28/b. szám alatt) a beiratás szeptember 1. napjától 5-ig volt. Az intézet rendes tanfolyamán a tanítás tartama három év. Az intézet végbizonyítványa legalább két évi gyakorlati működés igazolása mellett jogot ad a kőműves, a kőfaragó vagy az ácsmesterség önálló üzésére, legalább három évi gyakorlat igazolása mellett jogot ad az építőmesteri vizsga letételére. A végzett tanulók, a kik megelőzőleg IV középiskolai osztályt végeztek, egyéves önkéntesek lehetnek. A felvételhez szükséges: *a)* legalább a 15. életév betöltése, *b)* legalább négy középiskolai (gimnáziumi, reál, vagy polgári) osztály jó sikerrel történt bevégezése, *c)* legalább két havi építkezési gyakorlat igazolása, *d)* felvétetnek továbbá az építő ipari szakiskolák első két évfolyamát jelesen végzett tanulók. A beiratási díj egész évre két frt, a tandíj félévenként tíz frt.

MINISZTERIUMI PALOTÁK ÉPÍTÉSE SZÓFIABAN. A bolgár közmunka miniszterium november 21-kére ajánlati tárgyalást hirdet miniszteriumi paloták építésére, melyek a közmunkaminiszterium, a kereskedelmi miniszterium, az igazságügyminiszterium, a külügyminiszterium, a közoktatási mi-

niszterium és a legfelsőbb számszék részére építendőek. Az ajánlat arra szól, hogy a vállalkozó mennyi éven át kíván az államtól a beépített terület 1—1 négyszögméterje után 27 frank évi bért, illetve, hogy hány év múlva mennének át az épületek az állam tulajdonába? Összesen beépítendő 7500 m². Bánatpénz 120.000 frank.

EGY VASHID ELTOLÁSA. A Neukirchen melletti Schlaverie-Heinitzbánya vasuti vonalon, a hegységben keletkező repedés egy alagut megszüntetését és egy új vas közúti híd építését tette szükségessé. A vasszerkezet elkészültével vették észre, hogy a pillérek lényegesen süppedtek úgy, hogy a hidat 30 mtrrel odébb kellett tolni, hogy az alapozásra alkalmas talajt nyerjenek. Az eltolás azért okozott nehézségeket, mert az alagut boltozatát nem akarták terhelni, tehát egy egész állványzatot kellett felállítaniok, és mivel a 70 tonna nehéz és 33 m. hosszú hidnak új helyzete a régivel nem lévén párhuzamos, az eltolásnál a hidat egy bizonyos szöggel el is kellett fordítaniok. Ezt úgy eszközölték, hogy az erősen merevített hídvégek alá forgó állványos kocsikat helyeztek és ezeket húzták kábelelemekkel. A vágányok nem lévén egymással párhuzamosak, épen a szögelfordulás miatt, szükséges volt a híd minden egyes helyzetének megfelelőleg a két vágány összetartozó síneit megfelelő jellel ellátni. A pálya, melyen a hidat elmozgatták, az új helyzet fele 1/300 lejtősséggel bírt és az állványzatnak közepén a várható besülyedés ellensúlyozására 10 cm. túlemelkedést adtak. Az elmozgatás 1 m. másodpercenkénti sebességgel történt. Az állványzat építése két hónapig tartott.

P Á L Y Á Z A T.

A SZÉPÉSZETI MUZEUM épületeinek terveire a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter a következő feltételek mellett nyílt pályázatot hirdet: I. A pályázatban csak magyar honpolgár vehet részt. II. A muzeum az Aréna ut. állatkerti körút és az állatkert között fekvő 25,716.06 □-méter területen akkép helyezendő el, hogy a beépített terület a

kiszögelésekkel és udvarokkal együtt legfeljebb 12.000 □-méter legyen. III. Fel fogás és stílus tekintetében irányadóul az épület célja és azon keret szolgáljon, melyet a parkban való elhelyezés s a környezet nyújtanak. IV. Költség tekintetében alapul a törvényhozás által rendelkezésre bocsátott 1,200.000 forint építési tőke veendő. V. Az épületben elhelyezzen-

dők: *A*) a műtörténeti képtár és mellékhelyiségei; *B*) a modern képtár és mellékhelyiségei, együtt 4500 □-méter alapterület; *C*) a szobrászati gyűjtemény és mellékhelyiségei; *D*) építészeti és dekoratív szobrászat és mellékhelyiségei, együtt 4400 □-méter alapterület; *E*) a grafikai gyűjtemény és mellékhelyiségei, együtt 900 □ méter alapterület; *F*) a lakások és szükséges adminisztrációs helyiségek, együtt 2200 □-méter. VI. Az épület teljesen tűzbiztos legyen és központi fűtőszervezettel és megfelelő szellőztetéssel látandó el. VII. Szabadságában áll a tervezőnek a kívánt helységeket egy vagy több épületbe csoportosítani, irányadó lévén azonban, hogy a beépített összterület a 12.000 □-métert meg nem haladhatja s hogy az épületek között maradó terület nyilvános parkot képez. VIII. Következő rajzok és mellékletek kívántatnak: 1. Helyrajz, 1 : 400 arányában. 2. Minden emelet (pince, földszint) alaprajza, 1 : 200 arányában. 3. Annyi hossz- és keresztmetszet, a mennyi a tervezet tiszta áttekinthetősége szükséges, 1 : 200 arányában. 5. Költségvetés köbméretek szerint meghatározva. 6. Részletes épületleírás. 7. A tervezett fűtési szerkezet ismertetése. IX. A pályázat nyilvános, vagy a pályázó óhaja szerint titkos, a tervek lepecsételve, jeligével és zárt jeligés levéllel ellátva az Országos Képtár titkári hivatalánál (Magyar Tudományos Akadémia palotája, II. emelet) 1899. március elsején este 6 óráig nyújtandók be. X. A jury belföldi tagjai lesznek: A vallás- és közoktatásügyi miniszter megbízottja, HAUSMANN ALAJOS, műegyetemi tanár, RADISICS JENŐ, az iparművészeti muzeum igazgatója, RAUSCHER LAJOS, műegyetemi tanár, SCHULEK FRIGYES, műegyetemi tanár, SZALAY IMRE, a Magyar Nemzeti Muzeum igazgatója és a Szépművészeti Muzeum ügyeinek vezetője. Külföldről pedig három neves építész, kik az utolsó években hasonló rendeltetésű, sikerült épületeket emeltek. XI. A három legjobb tervek 6000, 4000 és 2000 koronával fog jutalmaztatni. A jutalmazott tervek a kincstár tulajdonába mennek át s a miniszter fentartja magának a jogot, hogy a nem jutalmazott tervek bármelyikét is 1500 koronáért megvásárolhassa. XII. Az összes tervek közszemlére fognak bocsátatni és a nem díjazott, vagy meg nem vásárolt tervek 1899. április 15-ike

után az átvételi térítvény visszaadása mellett átveendő. Szükséglet: Részletezés: *A*) sz. Műtörténeti Képtár 1200, 630, összesen 1830 felső- és oldalvilágításu alapterület □-m.-ben. *B*) sz. Modern Képtár 1600, 440, összesen 2040 felső- és oldalvilágításu alapterület □-m.-ben. Ennek mellékhelyiségei: 1. Őr helyisége s kézi könyvtára 60; 2. Restaurator műterme 120; 3. Dolgozó helyiség vászorra húzásra stb. 60; 4. Raktár tisztító szereknek stb. 40; 5. Műterem fényképezésre 60; 6. Raktár a depót-képek részére 300, összesen 640 felső- és oldalvilágításu alapterület □-m.-ben. Együtt 4510. *C*) sz. Plasztikai gyűjtemény felső és magas oldalvilágítással, összesen 2500. *D*) sz. Építészeti gyűjtemény, lehetőleg két felülvilágított udvarral 1600. Ezen osztályok mellékhelyiségei: 1. Őr helyisége kézi könyvtárral 60; 2. Gypsz-öntőde 200; 3. Raktárhelyiségek létrák stb. részére 40, 300 = összesen 4400 felső- és oldalvilágításu alapterület □-méterben. *E*) sz. Grafikai osztály helyszükséglete: 1. Kiállítási terem felső világítással 200; 2. metszetek raktárhelyiségei 400; 3. tanulmányozó- és dolgozó-szobák 100; 4. Őrhelyisége kézi könyvtárral 60; 5. könyvkötészet és metszettisztító konyhával 140, összesen 900 felső- és oldalvilágításu alapterület □-m.-ben. *F*) szám. Lakások és adminisztráció helyiségek: 1. Igazgató lakása 400; 2. két Őr lakása 600; 3. kapus és szolgáló lakása 350; 4. igazgatói s titkári hivatalos helyiségek 150; 5. terem előadásokhoz, ruhatárral 200; 6. könyvtár és fényképészeti gyűjtemény 200; 7. kapus fülke, szolgaszobák s illemhelyek 120; 8. buffet-helyiség 50; 9. tűzoltó szoba 50; 10. raktár a szerelvények számára 80, összesen 2200 felső- és oldalvilágításu alapterület □-m.-ben. Jegyzet. Ad 1—3. E helyiségek a gyűjteményektől teljesen elkülönítendőek. Ad 4—5. E helyiségek a gyűjtemények érintése nélkül is hozzáférhetőek legyenek. Általános megjegyzések: *a*) A térfogatok mintegy 10% különbözettel értetnek. *b*) A helyiségek rendeltetésük figyelembe vétele mellett a pincétől a padlásig helyezhetőek el. *c*) A lépcsőházakat, folyosókat a célszerűségi szempontok szerint fogja a tervező alkalmazni. *d*) Az egyes tárlatokban a közönség szabad mozgása a célszerű beosztással, közlekedés lehetőségével biztosítandó.

A vonatok **INDULÁSA** Budapestről.

Érvényes 1898. október hó 1-től.

A vonatok **ÉRKEZÉSE** Budapestre.

Érvényes 1898. október hó 1-től.

A keleti pályaudvarról				A nyugoti pályaudvarról				A keleti pályaudvarra				A nyugoti pályaudvarra			
óra	perc	vonat neve	délelőtt	óra	perc	vonat neve	délelőtt	óra	perc	vonat neve	délelőtt	óra	perc	vonat neve	délelőtt
12 20		k. e. v.	Konstantinápoly ¹	12 00		k. e. v.	Konstantinápoly ⁶	12 10		k. e. v.	London, Páris, Bécs ¹	12 50		k. e. v.	Konstantinápoly ⁷
12 40		»	Bécs, Páris, London ²	1 00		»	Bécs, Páris, London ⁶	12 30		»	Konstantinápoly ²	5 30		ost.e.v.	Konstantinápoly ⁸
6 25		v.-v.	N.-Kanizsa	5 30		sz. v.	Dunakesz ¹¹	5 00		t.szsz.	Arad	5 40		sz.-v.	Palota-Ujpest
6 45		gy. v.	Gyfehérvár-Nszeben	5 55		»	Palota-Ujpest ¹⁰	5 20		v.-v.	Ruttka	6 35		»	Palota-Ujpest ¹¹
6 50		sz. v.	Bécs, Grác	6 10		ost.e.v.	Bécs, Ostende ⁷	5 45		sz.-v.	M.-Sziget	6 45		»	Szolnok, Czegléd
7 10		gy. v.	Kassa, Munkács	6 30		sz. v.	Esztergom	6 10		»	Brassó, Arad	6 55		»	Zsolna, Berlin
7 15		»	Zágráb, Fiume, Róma	6 40		»	Czegléd, Szolnok	6 15		t.szsz.	Bicske	7 15		»	Verciorova
7 30		»	Ruttka, Berlin	6 50		»	Palota-Ujpest	6 35		sz.-v.	Lemberg, Miskolcz	7 25		»	Esztergom
7 35		sz. v.	Belgrád, Bród, N.-Kanizsa	6 55		v. v.	Lajos-Mizse	6 40		»	Bécs, Sopron	7 35		»	Palota-Ujpest
7 50		»	Kassa, Poprád-Felka	7 35		gy.-v.	Zsolna, Berlin	7 05		»	Belgrád, Bród	7 45		»	Bécs
8 00		»	Zágráb, Fiume, Pécs	8 05		»	Bécs	7 10		»	Brassó, Kolozsvár	7 55		v.v.	Lajos-Mizse
8 10		»	Arad, Brassó	8 15		gy.-v.	Temesvár, Orsova	7 30		»	Hatvan	8 20		sz.-v.	Párkány-Nána
8 30		»	Kolozsvár, Brassó	8 30		sz.-v.	Temesvár	7 35		»	Grác, Fehring	8 55		»	Czegléd
8 50		gy. v.	Bécs, Grác	9 05		»	Palota-Ujpest	7 50		gy.-v.	Bukarest, Brassó	10 10		»	Palota-Ujpest
8 50		sz. v.	Munkács, M.-Sziget	9 15		»	Bécs	7 55		v.v.	Paks, Adony, Szabolcs	10 55		»	Érsekujvár
9 15		»	M.-Sziget, Stanislaw	délután				8 15		sz.-v.	Kassa, P.-Felka	11 05		»	Szeged
9 35		»	Ruttka, Berlin	délután				8 20		»	Fiume, Zágráb, Eszék	délután			
10 30		v.-v.	Budafok ⁴	12 05		sz.-v.	Czegléd, Szolnok	8 40		gy.-v.	Fiume,	délután			
délután				12 15		»	Palota-Ujpest	8 45		sz.-v.	Hatvan ⁴	12 55		sz.-v.	Palota-Ujpest ¹²
12 15		sz.-v.	Bicske ³	12 25		»	Nagy-Maros	9 15		»	Szolnok	1 25		gy.-v.	Bukarest
12 35		»	Hatvan	1 05		»	Palota-Ujpest ¹²	9 25		»	Győr, Szfehérvár	1 40		sz.-v.	Palota-Ujpest
1 45		gy.-v.	Fehring, Grác	1 25		»	Pilis-Csaba ⁹	10 15		»	Triest, Fiume	1 50		gy.-v.	Bécs, Páris
1 55		»	Arad, Kolozsvár	1 45		gy.-v.	Bécs, Páris	10 30		»	Szabadka	3 00		sz.-v.	Palota-Ujpest
2 20		»	Bécs, Páris	2 20		sz.-v.	Palota-Ujpest	10 35		»	Ruttka, Füle	3 10		»	Lajos-Mizse
2 30		sz.-v.	Bicske	2 30		gy.-v.	Bukarest	délután				3 55		»	Nagy-Maros
2 35		gy.-v.	Kassa, Lawoczne, Lemberg	2 35		sz.-v.	Érsekujvár	12 20		v.-v.	Budafok ³	4 05		»	Szolnok, Czegléd
2 40		»	Konstantinápoly	2 40		»	Esztergom	12 25		sz.-v.	Hatvan	4 40		»	Esztergom
2 45		sz.-v.	Hatvan	2 45		»	Lajos-Mizse	12 50		gy.-v.	Berlin, Ruttka	5 45		»	Palota-Ujpest
2 55		»	Szolnok	3 05		»	Czegléd, Szolnok	1 05		»	Konstantinápoly	5 55		»	Bécs
3 00		gy.-v.	Zágráb, Fiume, Eszék	4 05		»	Palota-Ujpest	1 25		»	Gyékényes, Pécs	6 50		»	Temesvár
3 20		v.-v.	Adony-Szabolcs, Paks	4 25		»	Szeged	1 30		»	Lemberg, Kassa	7 00		»	Palota-Ujpest
3 45		gy.-v.	Ruttka, Berlin	4 35		»	Nagy-Maros	1 45		»	London, Páris, Bécs	7 40		gy.-v.	Orsova, Temesvár
4 00		sz.-v.	Szabadka	6 10		»	Palota-Ujpest	1 50		»	Kolozsvár, Arad	8 15		sz.-v.	Pilis-Csaba ¹⁰
4 30		»	Győr, Szfehérvár	6 30		»	Párkány-Nána	2 05		»	Grác, Fehring	8 30		»	Nagy-Maros
5 20		»	Füle, Ruttka	7 00		»	Verciorova	4 55		sz.-v.	Bicske ⁵	8 40		»	Palota-Ujpest
5 45		»	Kolozsvár, Brassó	7 10		v.-v.	Esztergom	5 55		»	Hatvan	8 50		gy.-v.	Bécs
6 25		»	Hatvan	7 20		»	Lajos-Mizse	6 20		»	Brassó, Kolozsvár	9 20		»	Zsolna, Berlin
7 05		»	M.-Sziget, Stanislaw	7 55		sz.-v.	Palota-Ujpest	6 50		v.v.	Győr	9 30		v. v.	Esztergom
7 35		»	N.-Kanizsa, Triest	9 35		»	Bécs	7 15		gy.-v.	Bécs, Grác	9 55		ost.e.v.	Bécs, Ostende ⁹
8 00		»	Kassa, Poprád-Felka	10 15		ost.e.v.	Konstantinápoly ⁸	7 20		sz.-v.	Brassó, Arad	10 05		sz.-v.	Szolnok, Czegléd
8 30		»	Zágráb, Fiume, Eszék	10 35		sz.-v.	Szeged, Temesvár	7 35		»	Belgrád, Eszék	11 00		v.-v.	Lajos-Mizse
8 40		»	Ungvár, Lemberg	10 45		»	Zsolna, Berlin	7 45		»	Berlin, Ruttka, Szerencs	11 50		k.e.v.	London, Páris, Bécs ⁶
9 10		tszsz.	Bicske	Közlekedik :				8 00		»	Fiume, Zágráb, Pécs	Közlekedik :			
9 15		gy.-v.	Kolozsvár, Bukarest	¹ kedden és pénteken. — ² szerdán és szombaton. — ³ bez. nov. 15-ig. — ⁴ csak a hajózás szüneté alatt. — ⁵ minden vasárnap. — ⁶ minden csütörtökön. — ⁷ minden hétfőn. — ⁸ minden szerdán. — ⁹ ünnep- és vasárnap bez. nov. 20-ig. — ¹⁰ bez. márc. 31-ig. — ¹¹ ápril. 1-től — ¹² ünnep- és vasárnap.				8 10		»	Stanislaw, M.-Sziget	¹ kedden és pénteken. — ² szerdán és szombaton. — ³ csak a hajózás szüneté alatt. — ⁴ bez. okt. 15-ig. — ⁵ bez. november 15-ig. — ⁶ minden szombaton. — ⁷ minden csütörtökön. — ⁸ minden hétfőn. — ⁹ minden szerdán. — ¹⁰ ünnep- és vasárnap bez. nov. 20-ig. — ¹¹ apr. 1-től Dunakesztől is közlekedik. — ¹² ünnep- és vasárnap.			
9 30		sz.-v.	Pécs, Eszék, Bród	Közlekedik :				8 35		gy.-v.	Róma, Fiume, Zágráb	Közlekedik :			
9 55		»	Fehring, Grác	¹ kedden és pénteken. — ² szerdán és szombaton. — ³ bez. nov. 15-ig. — ⁴ csak a hajózás szüneté alatt. — ⁵ minden vasárnap. — ⁶ minden csütörtökön. — ⁷ minden hétfőn. — ⁸ minden szerdán. — ⁹ ünnep- és vasárnap bez. nov. 20-ig. — ¹⁰ bez. márc. 31-ig. — ¹¹ ápril. 1-től — ¹² ünnep- és vasárnap.				8 40		sz.-v.	Munkács, M.-Sziget	Közlekedik :			
10 00		»	Arad, Brassó	Közlekedik :				9 05		»	Kassa, P.-Felka	Közlekedik :			
10 20		»	Belgrád, Eszék, Bród	¹ kedden és pénteken. — ² szerdán és szombaton. — ³ bez. nov. 15-ig. — ⁴ csak a hajózás szüneté alatt. — ⁵ minden vasárnap. — ⁶ minden csütörtökön. — ⁷ minden hétfőn. — ⁸ minden szerdán. — ⁹ ünnep- és vasárnap bez. nov. 20-ig. — ¹⁰ bez. márc. 31-ig. — ¹¹ ápril. 1-től — ¹² ünnep- és vasárnap.				9 20		»	Bécs, Grác	Közlekedik :			
10 45		sz.-v.	Bécs	Közlekedik :				9 25		gy.-v.	Berlin, Ruttka	Közlekedik :			
11 00		v.-v.	Ruttka, Miskolcz	¹ kedden és pénteken. — ² szerdán és szombaton. — ³ bez. nov. 15-ig. — ⁴ csak a hajózás szüneté alatt. — ⁵ minden vasárnap. — ⁶ minden csütörtökön. — ⁷ minden hétfőn. — ⁸ minden szerdán. — ⁹ ünnep- és vasárnap bez. nov. 20-ig. — ¹⁰ bez. márc. 31-ig. — ¹¹ ápril. 1-től — ¹² ünnep- és vasárnap.				9 40		»	Nszeben, Gyfehérvár	Közlekedik :			
				Közlekedik :				9 45		sz.-v.	Triest, Fiume	Közlekedik :			
				¹ kedden és pénteken. — ² szerdán és szombaton. — ³ bez. nov. 15-ig. — ⁴ csak a hajózás szüneté alatt. — ⁵ minden vasárnap. — ⁶ minden csütörtökön. — ⁷ minden hétfőn. — ⁸ minden szerdán. — ⁹ ünnep- és vasárnap bez. nov. 20-ig. — ¹⁰ bez. márc. 31-ig. — ¹¹ ápril. 1-től — ¹² ünnep- és vasárnap.				10 00		gy.-v.	Munkács, Kassa	Közlekedik :			

Árlejtési hirdetmény.

Az egri állami főreáliskola kibővítése alkalmával teljesítendő föld-, kőmives-, elhelyező-, szobrász-, ács-, vas-, kőfaragó-, cserépfedő-, bádogos-, burkoló-, padolati-, asztalos-, lakatos-, mázoló-, üveges-, kárpitos-, szobafestő- és kályhás munkák elkészítése, illetőleg szállítása iránt a következő feltételek mellett nyilvános árlejtés hirdettetik:

1. Az árlejtésben részt vehetnek mindazon szakértő hazai iparosok és vállalkozók, kik üzletük gyakorlására hatósági engedéllyel bírnak.

2. Ajánlat az összes munkákra — egyes munkacsoportokra, vagy pedig egyenként külön-külön tehető.

3. A munkákra vonatkozó munka-kivonatok és ajánlati minták vállalkozók rendelkezésére bocsáttatnak és kötelesek abba egységáraikat beiktatni, a végösszegeket pedig úgy számjegyekkel, mint betűkkel kiírni. Csak azon ajánlatok fognak figyelembe vétetni, a melyek a kiszolgáltattott eredeti iven tételnek.

4. Később érkezett, távirati uton küldött, vagy pedig utóajánlatok figyelembe nem vétetnek.

5. Az 50 kros bélyeggel ellátott és lepecsételt ajánlatok legkésőbb folyó évi október hó 21-én déli 1 óráig a vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszterium segédhivatali főigazgatójánál (V., Hold-utca 8.) nyújtandók be.

6. A beadott ajánlatok a vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszterium kebelében folyó évi október hó 22-én déli 11 órakor nyilvánosan felbontatnak.

7. Tartoznak ajánlattevő vállalkozók az általános feltételek 6. §-ában megszabott, az ajánlati összeg 5%-ának megfelelő bánatpénzt az ott körülírt módzatok és kikötések mellett a budapesti IX. ker. állampénztárnál vagy pedig az egri kir. adóhivatalnál az ajánlat benyújtása előtt letenni és az erről szóló nyugtát az ajánlathoz csatolni. Az ajánlathoz készpénz vagy értékpapír bánatpénzül nem csatolható.

8. A föld- és kőmives-munkára ajánlatot tevő vállalkozók kötelesek ajánlatukban úgy számjegyekkel mint betűkkel kiírni, hogy a telken fennálló régi épületeket a lebontási költségek betudásával mely értékben veszik át, feltéve, hogy a kikerülő és használható régi, de jó építési anyagokat az újraépítés alkalmával ismét felhasználhatják.

9. Fentartja magának a miniszterium azon jogot, hogy ajánlattevő vállalkozók közül a jutányosság szem előtti tartása mellett a munka kivitelével és végrehajtásával azt a vállalkozót bizza meg, ki a jó és helyesen készített munkák teljesítése iránt már eleve is a legtöbb biztosítékot nyújtani képes.

10. A munkákra vonatkozó általános különleges feltételek és tervek Herczegh Zsigmond és Baumgarten Sándor építészeknél (VIII., Köztemető-ut 4. szám, Budapesten) naponta délután 4—6 óra között megtekinthetők és ugyanott fognak az ajánlati minták és munkakivonatok a jelentkező vállalkozóknak kiszolgáltattani.

11. A munkák még a folyó évben megkezdendők és a művezetőségtől veendő munkaprogramm szerint, a jövő évi szeptember hó 15-ikéig teljesen befejezendők lesznek.

Budapesten, 1898. évi szeptember hó 26-án.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium.